

УДК: 370+370. 711+071+371.397+305.234

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

О. В. Мамічева, А. О. Сіканевич

У статті розглядаються питання, пов'язані з необхідністю здійснення організації навчально-ігрової діяльності учнів, яка зумовлена істотною розбіжністю розумового розвитку дітей молодшого шкільного віку з порушенням психічного розвитку та їхньої навчальної підготовки до школи. Недиференційований підхід до організації пізнавальної діяльності учнів за таких розбіжностей призводить до негативних наслідків.

Ключові слова: навчально-ігрова діяльність, діти молодшого шкільного віку, дидактична гра, порушення психічного розвитку.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Проблема розвитку пізнавальної діяльності обумовлена різноманітними причинами індивідуальних розбіжностей фізіологічних можливостей молодших школярів з порушенням психічного розвитку.

По-перше, це може бути діапазон вікових розходжень дітей з порушенням психічного розвитку, які йдуть до школи. В одному й тому ж класі навчаються діти, яким до початку навчання в школі виповнилося шість-сім років. По-друге, залишаються інші розбіжності біологічного характеру (генетична спадкоємність, умови протікання вагітності та народження дитини тощо). По-третє, існує ще й так звана культурно-педагогічна «спадкоємність» (тобто розходження у виховному рівні сім'ї, за умовами виховання дитини в дошкільному та шкільному віці) [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Дослідження, присвячені проблемі організації та диференціації навчально-ігрової діяльності дітей молодшого шкільного віку з порушенням психічного розвитку за допомогою дидактичних ігор (Т. Волкова, М. Гончаров, Х. Кваша, Н. Короткова, М. Лісіна та ін.), свідчать, що дидактична гра – реалія сучасного навчально-виховного закладу, із реалізацією

закладених в неї дидактичних можливостей [1; 2]. У ході досліджень було виявлено наслідки цих розбіжностей. З першого погляду здається, що єдиною потерпілою стороною в умовах звичайного, змішаного класу є діти, не підготовлені до навчання. Проте, в не меншому ступені страждають й інші діти від недиференційованого навчання. Вони одержують від педагога початкові завдання, по-перше, лише епізодично, а по-друге, завдання ці здебільшого не виходять за межі вже засвоєних прийомів. Іншими словами, активізуються лише вже засвоєні знання й вміння дітей, але не їхні розумові здібності. Для активізації цих можливостей дитині необхідно спиратися на процес руху вперед, шляхом засвоєння все нових і нових знань. Під час вивчення досліджень було визначено, що педагогу-вихователю важко забезпечити більш розвиненим дітям таку діяльність в умовах недиференційованого комплектування класу [3; 4].

Мета статті полягає у використанні сучасних технологій навчально-ігрової діяльності, дидактичних ігор, спрямованих на розвиток індивідуально-пізнавальних розбіжностей дітей молодшого шкільного віку і здійснення диференційованого підходу до учнів з порушенням психічного розвитку у процесі навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Диференціація навчально-ігрової діяльності молодших школярів передбачає одночасну роботу на уроках різних груп учнів з різним рівнем навчальних можливостей і розвитку. Це вимагає розробки різних ступеня складності. Діяльність дітей оцінювалась на кожному етапі уроку. У ході дослідження для учнів були розроблені диференційовані консультаційні картки, в яких було деталізовано й сконцентровано окремі поняття, зв'язки, співвідношення в доступній формі для кожної групи школярів. Так, імпульсом для стимулювання пізнавальної діяльності учнів з середнім рівнем навчальних можливостей і розвитку було застосування допоміжних дидактичних посібників, які необхідно використовувати, організовуючи самостійну роботу.

Для слабких у навчанні учнів перехід від перцептивних дій до розумових процесів забезпечувався єдністю слова, наочності та вправ. Аби посилити сприймання змісту навчального матеріалу, учням надавались опірні слова і речення, консультаційні картки, запитання й інші допоміжні засоби, які забезпечували успішність учнів у навчанні. Тільки за системи дидактичних прийомів учні цієї групи можуть використати свої знання в нестандартних ситуаціях.

Організація диференційованого підходу до навчально-ігрової діяльності передбачала досягнення дітьми однакової мети, проте різними шляхами (враховуючи їхні неоднакові навчально-пізнавальні можливості).

Щоб допомогти кожному школяреві, організовували навчально-ігрову діяльність так, аби в ході її орієнтуватися не на середнього учня, а на наявність різних за успішністю груп дітей і планувати для них різні за складністю завдання, застосовуючи різноманітні методи, форми, засоби, прийоми засвоєння нового матеріалу, його закріплення і перевірку знань.

У процесі виконання завдань діти мали змогу самостійно працювати, встановлюючи зв'язки в будь-яких нових навчальних ситуаціях. Середні учні, робота яких була спрямована на використання зразків та інших допоміжних матеріалів, підвищували рівень знань і досягали високих результатів. Слабкі діти виконували ті ж завдання, але використовуючи спеціально виготовлений для них дидактичний матеріал, щоб у їхній свідомості виникали яскраві уявлення і вони змогли б пройти шлях від чуттєвого пізнання до абстрактного мислення значно динамічніше.

Виконання посильної розумової праці дало змогу слабким учням працювати з повним навантаженням, успішно оволодівати прийомами пізнавальної діяльності. Для дітей з відповідними рівнями пізнавальної активності створювали певні умови. Так, діти з достатнім рівнем пізнавальної активності та дисциплінованості повинні були працювати долаючи більше труднощів ніж інші, бо їхні можливості вищі, вони мали більший обсяг знань і вмінь. Це вимагало створення в дитячому колективі атмосфери постійного прагнення до пізнання довкілля, постійного використання таких прийомів: схвалення дитячих відповідей, прагнення докласти додаткові зусилля, позитивна оцінка за допомогу, порада іншим. Для дітей з середнім рівнем пізнавальної активності використовували такі прийоми: заохочувальна (попереджувальна) позитивна оцінка, звертання уваги на стан інших дітей, позитивна оцінка відповідей.

Для цих дітей дуже важлива була емоційна підтримка. До прийомів емоційної активації, зокрема, можна віднести: незвичайний початок занять (наприклад, прихід у гості до дітей казкового персонажа), музичний або віршований уривок як привітання.

Доречними були також повідомлення цікавої інформації у процесі діяльності, «розвантажувальні» завдання, якщо діти втомились і

засвоєння знань йшло повільно. Матеріалом слугували приказки, прислів'я, фразеологічні звороти.

Для дітей з низьким рівнем пізнавальної активності ми використовували такі прийоми: індивідуальні заняття і заняття з малими групами, запевнення дітей у їх спроможності, використання посилюючих для них завдань, щоб діти мали змогу пережити ситуацію успіху. Це викликало інтерес, бажання продовжувати навчання.

Організація у такий спосіб пізнавальної діяльності школярів давала змогу кожній дитині відчувати свою причетність до розв'язання пізнавальних задач, створити ситуацію успіху для кожного учня. Для активних дітей виявилась ще одна можливість удосконалити свої розумові дії, для пасивних – сильний поштовх до активізації розумової діяльності.

У ході експерименту дотримувались таких принципів і вимог:

1. Широко використовували друкований дидактичний матеріал.
2. Завдання пропонували кількома варіантами, що полегшувало підготовку до занять, перевірку завдань після кожного етапу уроку.
3. Вправи добирались так, щоб учні змогли водночас їх закінчити.
4. На уроці створювалися умови, за яких учень мав можливість сам дібрати посильне завдання. Таким чином, забезпечувалось гуманне ставлення до кожного вихованця.
5. Оцінювалось здебільшого спільне завдання. Це давало можливість не поспішати з підбором вправ, оскільки учні знали, що різні види робіт пропонувалися для того, щоб усі змогли успішно виконати спільне завдання.
6. Діти кольоровими картками сигналізували про обраний варіант, що дало можливість контролювати кожного учня та визначати рівень допомоги.
7. Для дітей достатнього рівня розумового розвитку використовувались резервні завдання, що вимагали швидкості мислення, для слабких учнів завчасно продумувались ситуації програмного успіху [3].

У ході експерименту використовували такий методичний прийом як багаторазове пояснення, яке пропонувалося у різних варіантах, що дозволяло різною мірою допомогти слабким школярам, а також поступово ускладнювати завдання для встигаючих учнів.

Засобами допомоги, які використовували у ході експериментальної роботи, були такі:

- доповнення до завдання у вигляді малюнка, схеми;

- розв'язання аналогічного завдання, виконаного раніше;
- посилання на правило, на якому базувалась дана вправа;
- використання умовних записів, зразків, опорних схем;
- попередження учнів про типові помилки.

Слід відмітити, що ігрові навчальні завдання ставились до учнів всього класу однакові, але засоби та прийоми розв'язання їх були індивідуальні, залежно від рівня знань, вмінь і навичок дітей.

Зацікавити учнів у подальшій роботі допомогли такі прийоми:

- відсрочена відповідь (на початку уроку вчитель ставив проблемне запитання, правильну відповідь на яке учень зможе сформулювати, отримуючи необхідну інформацію під час уроку, – дидактична гра «Відгадай назву» на уроці читання);

- помилка в поясненні (пояснюючи матеріал, вчитель навмисно припускався помилки, при цьому доводив до відома учнів свій намір, – дидактична гра «Знайди тварину» на уроці математики);

- прес-конференція (вчитель навмисно не повністю розкривав тему, а пропонував школярам самостійно розкрити її до кінця шляхом використання суб'єктивного життєвого досвіду, підручників, спеціального обладнання та інших допоміжних засобів, доступних учням, – дидактична гра «Чи є насіння?» на уроці ознайомлення з довкіллям);

- запитання до тексту (перед вивченням навчального тексту учням ставилось завдання скласти до нього список запитань, відповіді на які цілком і суттєво розкривали б даний матеріал, – дидактична гра «Барви пори року» на уроці ознайомлення з навколишнім світом) [1].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, для того, щоб дитина могла краще розкрити свої здібності, свій навчальний потенціал і водночас почувалася комфортно на уроці, використовували різнорівневі ігрові завдання. Готуючись до уроку, вчитель добирив індивідуальні завдання для кожної дитини (завдання підвищеної складності, творчі випереджувальні вправи, вправи на кмітливість, уважність тощо), планував роботу в парах, у групах. Диференціація навчально-ігрової діяльності на стані засвоєння нових знань здійснювалась шляхом самовизначення групи учнів, які швидше усвідомили новий матеріал і змогли самостійно вдосконалюватись. Тому ця частина дітей працювала самотужки, але із записом на дошці, щоб вчителю швидко можна було коригувати неправильні дії школярів. Тим часом інші діти виконували операції колективно.

Таким чином, ефективність організації навчально-ігрової діяльності молодших школярів з порушенням психічного розвитку залежить від її диференціації, що є необхідною умовою стимулювання пізнавальної активності дітей. Перспективи подальшого розвитку в даному напрямку ми вбачаємо в розробці педагогічних технологій диференційованого підходу в процесі навчання дітей молодшого шкільного віку з порушенням психічного розвитку.

Література

1. Волкова Т. Творчі ігри, завдання і тести для розвитку пам'яті та уваги / Т. Волкова. - Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2006. – С. 45-96.
2. Кваша Х. В. Особливості психічного розвитку дітей 6-го віку та організація навчально-виховної роботи з ними / Х. В. Кваша, Г. Ю. Орлюк/ Навчання і виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: актуальні питання теорії і методики / за заг. ред. О.О.Максимової, М.А.Федорової. – Житомир: ФОП Левковець, 2016. – У 2-х ч. – Ч. I. – С. 87-90.
3. Короткова Н. Как играть с ребенком / Н. Короткова, Н. Корсакова, Н. Михайленко: 2-е изд. - М.: Академический Проект, 2001. – 128 с.
4. Мамічева О.В. Організація психолого-педагогічної корекції при відхиленнях в психофізичному розвитку дітей / О.В.Мамічева, Т.П.Вісковатова. // Вісник Інституту розвитку дитини. Вип. 26. Серія: «Психологія»: Зб. наук. праць. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, 2013. – С. 125-132.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ УЧЕБНО-ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С НАРУШЕНИЕМ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Е. В. Мамичева, А. О. Сиканевич

В статье рассматриваются вопросы, связанные с необходимостью осуществления организации учебно-игровой деятельности учащихся, которая обусловлена существенным расхождением умственного развития детей младшего школьного возраста с нарушением психического развития и их учебной подготовки. Недифференцированный подход к организации познавательной деятельности учащихся при таких разногласиях приводит к негативным последствиям.

Ключевые слова: учебно-игровая деятельность, дети младшего школьного возраста, дидактическая игра, нарушения психического развития.

**MODERN TECHNOLOGIES OF EDUCATIONAL AND PLAY
ACTIVITIES OF CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE WITH
MENTAL RETARDATION**

O. V. Mamicheva, A. O. Sikanevych

The article discusses the issues related to the implementation of the organization of educational and play activities of pupils, which reflects a substantial discrepancy between the mental development of children of primary school age with mental retardation and their training. Undifferentiated approach to the organization of cognitive activity of pupils with such differences leads to negative consequences.

Key words: *Educational and play activities, children of primary school age, didactic game, mental retardation.*

Мамічева Олена Володимирівна – доктор психологічних наук, професор кафедри логопедії та спеціальної психології, декан факультету спеціальної освіти, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: lena_sk74@mail.ru

Mamicheva Olena Volodymyrivna – Doctor of Psychological Sciences, Professor of Speech Therapy and Special Psychology Department, State Higher Educational Establishment «Donbass State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine). E-mail: lena_sk74@mail.ru

Сіканевич Анастасія Олегівна – магістр факультету спеціальної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна).

Sikanevych Anastasiya Olehivna – Magistracy Student of the Defectology Faculty, State Higher Educational Establishment «Donbass State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine).